ÅRBOK FOR HARSTAD 2020

- Størst volum siden jubileumsboka for 3 år side – 128 sider
- 28 artikler
- 20 bidragsytere/forfattere
- 8 nye (5 i årets bok- 3 utsatt neste år)

På grunn av oppfordring til lagets medlem om bidrag, fikk vi inn i alt 8 artikler fra personer som aldri tidligere har levert stoff. Så mange artikler kom inn at flere nå utsettes til neste utgave. Flott levert og jeg oppfordrer flere medlemmer- og andre til å sende inn stoff.

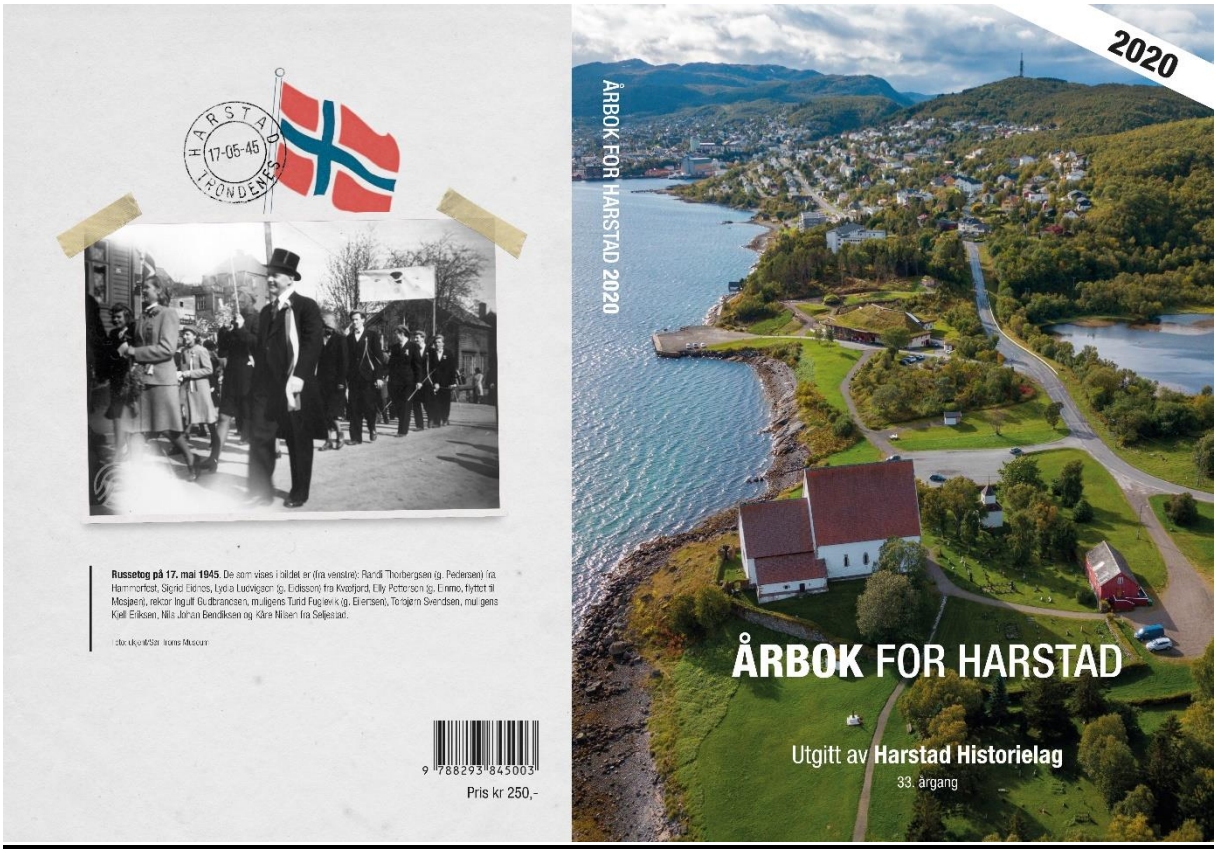

Forsiden

Den største gjenreisningsleiren for tvangsevakuerte finnmarkinger etter krigen ble etablert på Trondenes. Denne leiren besto av ca. 2000 innbyggere i årene 1945 – 1951 og gikk under navnet «Finnmarksbyen»

Mange av dem som ikke reiste hjem etablerte seg i Hagebyen som bare var utmark før krigen. Gjenreisningsarbeidet førte til en egen bydel til Harstad. Bildeoversikt over Trondenes hageby.

Oversikt over en del utvalgte artikler:

Stort historisk spennvidde:
Fra Kringla Heimsins og samene, til åpning av «Norges flotteste kino» i 1955.

Bredt fotogalleri

Billedstoffet spiller en stor rolle i årets årbok. Takket være distriktsmuseets rike billedarkiv og samarbeid med dem, inneholder årboka en rekke «ukjente» bilder fra Harstadmiljøet under krigen som er bevisst blåst opp. Gamle bilder viser seg å være like populær lokalhistorisk dokumentasjon som artikler.

Leif Arne Heløe levert to nye artikler:

Krigsunger i Harstad 1940 – 45

Her minnes Heløe daglig- og hverdagslivet i krigsårene i en grundig beskrivelse sett gjennom en unggutts øyne og hukommelse. Artikkelen inneholder en rekke miljøbilder fra Harstad under krigen.

I artikkelen «Ungdom og sosiale forhold på tretti- og førtitallet» retter Heløe bl.a. søkelys på kvinnerollen og arbeidsmarkedet for kvinner i disse åra med vekt på sosiale forhold.

Den gamle kinomuren bak Folkebadet. Muren ble reist trolig en gang på 1920-tallet og var ment som begynnelsen til en ny kino - som dessverre ikke ble noe av på grunn av 30-årenes krisetid. Muren ble fjernet på slutten av 30-tallet og erstattet av en ny som i dag bærer Harstad kino. Foto: Ider-Troms museum

En vintermorgen fant jeg to kalde og stive kaninunger i buret som sto i kjelleren. Gråtkvalt hentet jeg frem ungene, løp opp til min mor som var i ferd med å fyre opp i komfyren, og klaget min nød. Hun åpnet dara til steikeovnen hvor hun hadde lagt rå oppteiningsved til tørk. For å trøste meg i sorgens stund, la hun de stivkalde kaninungene oppå veden til «tining». Hun fyrte godt i komfyren mens jeg overvåket kaninungenes helsetilstand gjennom den åpne steikovnsdøra. Det varte og rakk, kaninungene tilsynelatende like stivtæla. Gråten tok meg igjen – helt til underet skjedde: Den ene kaninungen rørte på seg, deretter også den andre. Begge hadde våknet og sto opp fra de døde – noe brunsvidd i pelsen. Jeg tok dem ut av ovnen, og holdt de lykkelig inntil kroppen. Begge levde siden et noenlunde aktverdig kaninliv i beitebur bak Bethel hvor de tilbrakte minst én sommer. Forklaringen på underet? Ikke vet jeg. Kanskje var kaninungene ikke «helt døde», bare litt? Under krigen skjedde mye rart. At et par døde kaninunger våknet til live, var ikke av de minste undre. I hvert fall syntes hverken jeg eller mine venner det.

Bilde til høyre:
Fredsvåren 1945. Divisjonsmusikken ledet av musikkløytnant Helgesen på jubelmarsj gjennom Hålogalandsgate med glade harstadfolk som tilskuere. For at ensemblet skulle bli noenlunde fulltallig, hadde Helgesen skaffet forsterkninger fra Harstad ungdomsmusikkkorps. Disse er plassert fra midten og bakerst i korpset. De fleste av dem ble senere fast ansatt, og skiftet derved status fra å være amatører til å bli profesjonelle musikere. Foto: Benjamin Idenbo/Ider-Troms Idmuseum

10

2 bedriftshistorier

Kristian Holst har skrevet en grundig artikkel om Vestlandske Petroleumscompagnis- senere Norske Essos 100 årige historie i Samasjøen med et stort bildearkiv.

Sigri Skjegstad Lockert har gått igjennom Norulls turbulente historie, også denne artikkelen rikt illustrert.

75 år siden krigens slutt – flere artikler om krigsårene

Hvor stor var Trondenesleiren

Frode Bygdnes fortsetter sin grundige dokumentasjon, om «Trondenesleirens størrelse».

Foto: Sør-Troms Museum

HVOR STOR VAR TRONDENESLEIREN?

Frode Bygdnes - prosjektleder Trondenesleiren, Troms historielag

Etter krigen ville folk fra Finnmark og Nord-Troms heim, men landsdelen i nord var nedbrent, rasert og minelagt. Det var nærmest umulig å bosette seg der etter tyskernes ødeleggelser. Myndighetene anså forholdene så dårlig at de regnet med at mange av de som hadde unndratt seg tvangsevakuering, måtte hentes og gis et bo-tilbud for vinteren 1945/46. Ikke ble det noe likere at mange trosset myndighetenes advarsel om å reise heim.

5 leirer rundt Harstad

Londonplanene var å bygge et nytt Finnmark. Derfor ønsket ikke myndighetene at folk skulle dra nordover på eget initiativ og reise husene igjen. En skulle bygge byer, ikke gjenreise alle bygdene. Uten spesiell tillatelse fikk en ikke reise. Likevel dro folk nordover. Det var den største sivile ulydigheta vi har hatt i landet. Myndighetene måtte derfor sette i stand militærleirer rundt omkring i Sør-Troms høsten 1945 etter at de var tømt for tyskere. De 5 leirene rundt Harstad skulle derfor være til disposisjon om det ble nødvendig med reevakuering.

Disse leirene ble med en gang fylt opp av de tvangsevakuerte som kom sørfra. De som var i Finnmark, måtte klare seg med kvelva båter, provisoriske blekkskur eller gammer. De som ikke kom seg lengre enn hit, ble innlosjert bl.a. i samleleirer rundt Harstad.

Leirene her var på Stangnes, Kanebogen, Harstadbotn, Heggen og Trondenes. På Stangnes, Heggen og Kanebogen var det 5 brakker i hver leir. Leiren i Harstadbotn hadde 11 brakker. Myndighetene ønsket ikke å betale leie til grunneierne lenger enn nødvendig. Sommeren 1947 ble fire av leirene avviklet og folk som ikke kunne vende heim, ble overført til Trondenes. For denne leiren var i hovedsak på prestegårdsgrunn og presten hadde ikke planer om å starte med gårdsdrift igjen.

Det var Finnmarkskontoret ved Soren Bothner som hadde ansvar for å sette leirene i stand. Fra Bothner har vi eksakte tall for alle leirene ved juletider 1945. Trondenesleiren hadde da 100 brakker som losjerte 930 personer. Den tyske militærleiren som ble bygd opp av Organisasjon TODT på Trondenes i 1943, hadde bare 30 brakker og de lå ved vannet Laugen. Russefangeleiren nord for kirka, var i så dårlig forfatning at den kunne ikke brukes til å ha husdyr i en gang. Den ble brent ned i 1946.

Først etter at tyske soldater var sendt heim, såkalt repatriert, kunne en begynne å sette leirene i stand. Vi veit at 28 dansker som var med i den religiøse bevegelsen «kvekerne», kom hit og bidro frivillig i dette arbeidet. I tillegg reiste de nye brakker, brakker som fikk navn som «danskebrakkene». Disse ble brukt til bespisning og opphold, mens nye brakker ble reist og andre reparert og ombygd. Det sies

12

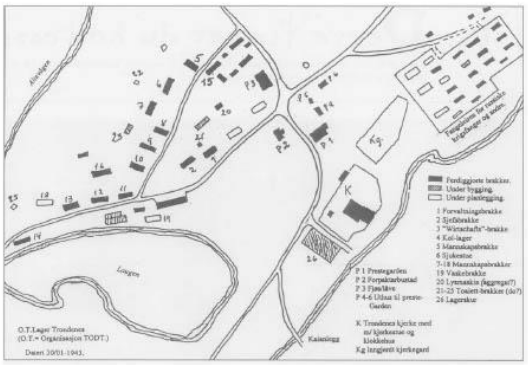

at tyskerne hadde bestilt brakkemateriell fra Sverige som ikke ankom før krigen var over. Disse ble brukt til utbygging av leiren. Videre var det snekkerkurs som hadde i oppgave å føre opp brakker og kanskje like viktig, å demontere brakkene med tanke på gjenbruk. Slik ble brakker i omlandet flyttet inn til Trondenesleiren.

250 brakker i Trondenesleiren

1 mars 1946 overtok Sosialdepartementet ved Fange- & flyktningedirektoratet ansvaret for samlingsleirene. Fra ei innmelding til departementet i 1947 oppgis det tall for Trondenesleiren alene. Det var nærmere 200 brakker på prestegården, 8 brakker på Kråkenes, 6 brakker på nedre Ringberget, 6 brakker på Folkehogskolen og 26 brakker på Kleiva. Dvs at på det meste var det nærmere 250 brakker av forskjellige storrelser, bare i Trondenesleiren. Det var derfor forståelig at finnmarkingene sa at det er da ikke Sør-Troms som er brent, det er Finnmark som trenger brakkene.

Gården på nedre Ringberg eides av brødrene Ringberget. Forsvaret hadde konfiskert Kråkenes og deler av Trondenes, slik at hele 31 brakker lå inne på Forsvarets området som Fange & flyktningedirektoratet disponerte. De fleste brakkene hos Folkehøgskolen lå omtrent der idrettsbanen til Harstad folkehogskole ligger i dag. Så var det brakkene som hadde adresse Kleiva, hvor var de?

Kleiva er et navn av å klive. Det kan være mange steder som har fått navn etter bratt terreng. Og terrenget ovenfor tankanlegget på Sama er et slikt terreng. Så heter også veien mellom Trondenesveien og Nordmarkveien for «Trondeneskleiva». Men denne veistubben kan ikke ha hatt så mange brakker. I 1947 bodde det ca. 200 mennesker på Kleiva. Det er tall fra sunnhetsbetjenten som hadde opptelling av brukere til toalett og vaskemuligheter. Det er altså en betydelig del av innbyggerne som bodde i denne delen av Trondenesleiren, sannsynligvis hele 10 % av beboerne.

Bare en veg til Trondenes

Det var bare en veg utover til Trondenes på den tida, det var Trondenesvegen. Brakkene lå i hovedsak langs denne vegen, helt til der Trondenesveien møter Hagebyveien i dag, ikke langt fra Folkehogskolen. Teiggrensene gikk på tvers av vegen ned til sjøen.

Administrasjon måtte rapportere inn til Flyktnings-& fangedirektoratet om hvem som var grunneierne. Det var for å kunne betale leie av grunn. På Kleiva var det 5 grunneiere som til sammen leide ut 50 dekar jord til Trondenesleiren. Oversikten over grunneierne i 1947:

Gnr.63/Bnr.2	Eline Jørgensen, Sama	4 da
Gnr.63/Bnr.3	K. Weltzien Høist, Sama nedre	5 da
Gnr.63/Bnr.4	Eivind Christiansen	15 da
Gnr.63/Bnr.5	Oiv. Mathisen, Sama nedre	1,5 da
Gnr.63/Bnr.7	Bjarne M. Johnsen, Sama	25 da

For krigen tok den kjente byarkitekten Sverre Pedersen, bilde av området. Vi kan ikke se noen hus, bare ei hytte på bilder fra 1939. Dette området var utmark.

Militærforlegninga på Trondenes som Organisasjon TODT bygde opp, var for soldater og befal som skulle betjene Adolf-kanonene og vokte russefangene som bygde

13

Det var 5 leirer rundt i Harstad for evakuerte finnmarksværinger, og den største, Trondenesleiren, rommet 250 brakker som strakte seg helt til Trondeneskleiva. Bygdes går grundig igjennom brakkemiljøet og leirlivet.

Harald Isachsen

har fra sitt omfattende «krigsarkiv» hentet fram historien om «Den gjenstridige og stae generalen» som forteller om en formidabel dragkamp mellom de to høyeste britiske offiserene i Norge i 1940. Det foregikk i Harstad og fikk en dramatisk utgang.

Dokumentasjon om krigsmåneden i Harstad

Tromsøværingen Vidar Eng har skrevet om «Harstad i krig 9.april – 9. juni 1940».

Eng har tatt for seg en del av daværende fylkesmann Gabrielsens arkiv og funnet rekke opplysninger om Harstad i den første krigsmåneden, fra antall bedrifter som ble bombeskadet til vareforsyning og organisering av sivilsamfunnet i kommunen.

Eva Strandbu

ble evakuert med sine foreldre fra Talvik i Finnmark til Harstad november 1944.
I sin artikkel «Mitt første møte med Harstad» skildrer hun opplevelsene i Harstad, før familien «ulovlig» rømte tilbake til Talvik. Alt av familiebilder er borte, men Strandbu har funnet fram et unik blide som viser deler av familien i en teltåpning i Talvik sommeren 1945.

MITT FØRSTE MØTE MED HARSTAD 1944

Eva Strandbu

Tyske soldater ved kaia i Harstad. Foto: Sør-Troms Museum

Året er 1944. Det er i begynnelsen av november. Tyske soldater har brent byer og bygder i Finnmark. Befolkningen er evakuert. Pappa var optimistisk til det siste. Han trodde ikke at vi trengte å evakuere. Hans faste uttrykk var: «Freden er like rundt hjørnet.»

Hadde han vært alene i verden ville han nok ha fulgt med sine yngre søsken og overvintret i hule på Sørøya. Men vi var en stor familie. Etter hvert blei det for farlig, og han skjønte at vi også måtte pakke sammen og dra.

Fra Finnmark til Harstad

Alt måtte skje fort. Vi fikk med oss bare det vi greide å bære. Vår familie var passasjerer i Ofotfjorden, en av de aller siste båtene som krysset Lopphavet. Det var mange flere ombord enn båten var registrert for. Kapteinen visste det. Men han kunne ikke la folk stå igjen på bryggene når alt var så usikkert. Kanskje kom det ikke flere båter.

Det var mørkt. Men månen og stjernene lyste opp i novembernatta. Havet var blikkstille, noe som var svært sjelden på denne tida av året. Mamma sa senere at Gud holdt sin godværshånd over havet slik at alle skulle overleve.

Båten la til kai i Tromsø. De evakuert skulle på land der. I Tromsø var det kaotiske tilstander. Etter ei stund fikk kapteinen ordre om at båten måtte gå videre til Harstad. Det var snakk med mat ombord i båten. Tyskerne hadde tomt fjøsene for dyr og slaktet dem. Vi fikk ikke noe av kjøttet med oss. Hestene tok de med seg levende. De skulle være i arbeid. Pappa hørte rykter om dette. Han ville ikke at Korda, vår snille trofaste hest, skulle bli mishandlet av fienden. Derfor slaktet han hesten. Kjøttet blei saltet ned i ei tønne, og tønna ble med på reisa uten at vi visste om det.

Siden det var matmangel ombord i evakueringsbåten blei tønna med hestekjøtt tatt fram. Ingen andre enn pappa og mamma visste hva slags kjøtt dette var. I byssa lagde de kjøttsuppe med litt kålrabi. Alle fikk en tallerken hver. Men pappa ville ikke ha mat. Mens vi andre spiste, stod han ute på dekket med tårer i øynene.

Slapp avlusing

Båten legger til kaia i Harstad. Fremmedfolk kommer til byen. Mange står og venter på de evakuerte, er spent på hvor de kommer fra og hvordan de ser ut. Jeg er bare fem år og forstår ikke så mye av det som skjer. På kaia står det også soldater. Selv om jeg er liten, får jeg mange tanker. Hadde vi ikke evakuert bort fra de farlige soldatene? Er det krig her også? Det er mye som rører seg i et barnesinn. Jeg føler uroen hos de voksne. Men det er trygt og godt å holde mamma i handa.

Vi evakuerte står samlet på kaia. En mann kommer bort til oss. Mamma ser på han. Hun er sint. Hun holder opp finkammen som hun har brukt hver kveld slik at vi ikke skulle

Bildet er antakelig tatt i aug-september 1945. Personene er: Mamma og pappa (Ågot og Aksel Brødal- Hansen). søster Grete og bror Jens Søvald og lille jeg. Pappa reiste oppover tidlig på sommeren 1945 til Talvik i Finnmark. Han var ikke innom Finnmarkskontoret i Harstad- deltok i den første sivile ulydigheten i Norge. Mamma og jeg kom oppover i juli. Mine tre eldre søsken blei sendt til Danmark " for å gjøre seg fete" På tur tilbake blei storesøster Kari igjen på Lillehammer, da hun var fylt 15 år og måtte gå videre på skole. Her begynte hun på middelsholen og bodde hos fremmede. I slutten av august kom Grete og Jens Søvald hjem- fulgt av en onkel av oss.. Lykkelig gjenforenet står vi i teltåpningen. Klærne mine var nok fra ei utdeling, pakke fra Amerika. (Dette bildet er utstilt på museet i Alta under overskriften: Hvorfor er de så glade? omsider er samlet og vi er hjemme igjen.) Foto: privat eie

Spanskesyken i Sør- Troms

Som et apropos til dagen Corona epdemi, har Andreas Olsen skrevet en artikkel om Spanskesyken i Sør- Troms 1918-19.
Han skriver bl.a at spanskesyken kom til Harstad fra Andenes 21. juli 1918.med lokalbåten. Dagen etter ble den første syk og i løpet av få dager var det 50 -60 syke spredt over hele «fiskeværet»

Lars Børge Myklevold tar også for seg spanskesyken i historien om hans tante Amy som døde 2 år gammel.

To slektshistorier

Kristian Holst har også med en artikkel om Handelstedet Elgsnes og Normanslekta. Han starter slektshistorien med Joen Ellingsen som begynte med handel på Elgsnes og i over 200 år drev etterkommerne handelsvirksomhet som et av de store handelsstedene i Sør-Troms.

«Ervikas bidrag til Nord-Norge og resten av verden» har Jens H. Holmboe kalt sin historie om sin fargerike og fascinerende slekt Holmboe som har satt dype spor etter seg i norgeshistorien og også i utlandet.

Minnebøker var svært populært blant jenter på femti- og sekstitallet og i artikkelen «Rosen er rød, fiolen er blå» viser vi en del typiske minneboksider fra minneboka til Rigmor Micheeff

Minnebok fra 1960 i Harstad

ROSEN ER RØD, FIOLEN ER BLÅ

Tor Einar Johansen

Rigmor Micheeff har gitt oss utdrag av minnebøkene fra sin barndom i Harstad. Rigmor var født i 1948 og bodde i sine første barneår i Sommerfjøsveien, som nå har skiftet navn til Skogveien. Hun gikk først på skole i brakkeleiren på Sama, før hun hadde noen år på Sama skole, der det nå er leiligheter. I den perioden minneboka skriver seg fra gikk Rigmor på Bergseng skole.

Rigmor har gode minner fra tiden da ho og alle de andre jentene hadde minnebøker, et koselig barndomsminne på linje med det å samle på glansbilder. Begge deler har fortsatt i generasjonene yngre enn Rigmor. Jenter som vokste opp på 1980-tallet forteller også om at de hadde minnebøker der de skrev til hverandre. Tradisjonene var også stabile, dette var ei jentegreie. De hadde bøkene og de skrev til hverandre. Guttene hadde ikke minnebøker på denne måten, men det hente at de skrev i jentenes sine bøker. «Vi lurte dem med kvinnelist til å skrive i boka.» er det ei som forteller, ei anna sier «Vi tvang dem!»

Det som også er stabilt er innholdet. De versene som vi ser i Rigmor sine minnebøker blir gjenkjent av jenter fra både -80, -90 og -00 tallet.

Både minnebøker og glansbilder har vært vanlig opp til vår tid, og vi har beretninger om at jentene i 2005 skrev i minnebøkene til hverandre på samme måte som i 1960. Glansbildene ser ut for å leve enda, de selges i alle fall på bokhandelen.

50

51

«Kringla heimsins og samene»
Artikkelen er en omfattende, grundig og tankevekkende dokumentasjon av Kjell Erland Pedersen. Han tar for seg rollen samene spilte i Snorres kongesaga og i det nordnorske vikingmiljøet med spesiell vekt på Tore Hunds forhold til samene.

«En heder til Harstadkvinnen» er en artikkel til av Sigri Skjegstad Lockert hvor hun trekker fram en rekke fargerike og aktive harstadkvinner som fortjener større plass i lokalhistorien og i bybilde (gatenavn)

EN HEDER TIL HARSTADKVINNENE

Sigri Skjegstad Lockert

Det er ingen tvil om at kvinner er underkommunisert i historien. Det gjelder ikke bare i historiebøkene, men også i alle andre sammenhenger. Dessverre har også harstadkvinner gått under radaren. Nå skal jeg se nærmere på et utvalg av disse kvinnene fra nåværende Harstad kommune, som har vært med på å bygge byen og prege historien om Harstad.

I likestillingens navn kan en i dag undre seg over at ingen av disse er funnet verdige til å få et gatenavn, en statue, et minnesmerke eller en plass oppkalt etter seg.

Det finnes kvinner som har vært med og skapt historie her i Harstad på mange arenaer; næringslivet, kunst, medisin og helse, idrett, politikk og så videre. For virkelig å forstå verdien i bragdene til disse kvinnene må vi sette det i en historisk kontekst. De møtte motbør, lite støtte og lite forståelse for sine valg. Hvorfor skulle disse damene ha en utdanning og karriere? De kvinnene som valgte å studere sørpå, møtte nok enda større fordommer, ikke bare som kvinne, men som nordlending i tillegg! Kvinner skulle jo fostre barn og stelle hjemme. Er dette bakgrunnen for at til tross for Kongens fortjenestemedalje, St. Olavs orden, krigstjenestemedaljer, amnestyprisen og Harstad bys æresmedaljer har harstadkvinner blitt lite omtalt i bøker og i medier?

Husfruer fra Harstad påvirket slaget på Stiklestad

Man kan gå helt tilbake til vikingtiden og finne sterke harstadkvinner. På slutten av 900-tallet blir Sigrid Toresdatter født på Bjarkøy. Hun var Tore Hunds søster og ble i løpet av sin levetid gift med to betydningsfulle høvdinger. Sigrid ble først gift med Olve Grjotgardsson, en mektig og velstående mann fra Egge. Målet var nok å knytte allianser mellom de mektigste høvdingene i Hålogaland og Trøndelag. Olve ble senere tatt til fange av Olav Haraldsson, både fordi han var politisk motstander og fordi han var hedning. Kongen drepte Olve i 1021. Sigrid ble da gift med den nye høvdingen på Egge, Kalv Arnesson. Kongen gjorde Kalv til lendmann i Trondheim. Ifølge sagaen får Sigrid Kalv til å bryte med Kongen og alliere seg med Tore Hund. Det er Kalv og Tore som står fremst i slaget på Stiklestad og sårer begge Kongen, slik at han dør. Sigrid er, skal vi tro sagaen, en viktig brikke i norgeshistorien.

En annen mektig harstadkvinne som var med på å påvirke slaget på Stiklestad var Sigrid Skjalgsdatter. Hun ble født på Sola, men ble gift med Tore Hunds og Sigrid Toresdatters bror, Sigurd Toresen på Trondenes. Hun var også mor til Asbjørn Selsbane. Hvem var det som holdt stand på gården, mens mennene var ute og seilte? Marit Bjørgen uttalte nå nettopp at det et er mye tøffere å være småbarnsmamma enn å være toppidrettsutøver. Skal man drive en storgård i tillegg har man nok å henge fingrene i, hvert fall i en hverdag der mat ikke var en selvfølge. Det var også Skjalgsdatter som leverte spydet, Selshevnaren, til Tore Hund med beskjed om å hevne hennes sønn.

Anna Elisabeth Kaarbø
Foto: Tor-Trond Johansen

Gründerfruer

I nyere tid dukket det stadig opp nye, initiativrike, kreative kvinner. På begynnelsen av 1900-tallet skaptes det faktisk et blomstrende gründermiljø blant kvinner i Harstad. Innenfor næringslivet har det vært mange betydningsfulle kvinner i byen. Det var nok likevel ikke lett å få annerkjennelse og plass som yrkesaktiv kvinne. Ser man på råd og styrer i Harstad er det få eller fraværr av kvinner til langt ut på 60-tallet. De måtte finne egne samlingssteder. Hver lørdag inviterte fru Kaarbo til selskap for de høytstående kvinnene i byen. Anna Elisabeth Lund ble født på Ibestad i 1851, men flyttet til Harstad som barn. I 1875 ble hun gift med Rikard Kaarbø, som regnes som Harstad bys grunnlegger. Sammen bygget de blant annet opp Harstad Mekaniske Verksted, dampskipsekspedisjonen til det Bergenske- og det Nordenfjeldske dampskipsselskap, i tillegg til kaianlegget i Harstad. De hadde storgård og en betydelig andel eiendommer, gårder og tomter. De eide også en stor andel aksjer innenfor næringslivet i Harstad. Da herr Kaarbo døde i 1901 valgte fru Kaarbo å sitte i uskiftet bo og ble en av Harstads mektigste, sammen med sine sønner. I 1912 solgte hun motvillig kaianlegget til Harstad kommune, men fikk igjennom at kaien skulle hete Rikard Kaarbos kai og at torget i Harstad fikk navnet Rikard Kaarbos plass.

Anna Bertheussen
Foto: Tor-Trond Johansen

Fru Kaarbo var sponsor til mange av forretningene, lag og foreninger og ble i 1915 æresmedlem av Harstad Idrettslag. I 1889 var hun med og stiftet Harstad Barnehjemsforening, som samlet inn penger til å bygge barnehjem for foreldreløse barn i Trondenes og Harstad. Anna Elisabeth Kaarbø var høyt oppe på listen av harstadkvinner som fortjener å få en vei oppkalt etter seg, og i april 2020 kom gladnyheten om at Anna Elisabeth får en gate oppkalt etter seg i Harstad sentrum.

Fru Kaarbø var kanskje den største, men langt fra den eneste harstadkvinnen med øye for forretning. Tore Einar Johansen har tidligere skrevet om meieribestyrer og kasserer i Harstad sparebank, Anna Bertheussen. Hun ble født i 1861 på Ibestad, og tok utdannelse på Tromsø Amtskole og Harstad handelsskole. Til tross for at hun var kvinne fikk hun to ledende stillinger i næringslivet i Harstad. Hun var med å starte Harstad meieri og ble første meieribestyrer, en stilling hun satt i fra 1895 til 1912. Det er ingen tvil om at hun la ned et stort arbeid for meieriet de første og vanskelige årene. Etter henne har det frem til vår tid kun vært menn som har hatt denne stillingen på meieriet. Også kasserer i banken var en uvanlig jobb for kvinner. I tillegg var hun aktiv deltaker i kulturlivet, blant annet som aktiv skytter og ikke minst som økonomisk støttespiller til byens sang- og musikkliv. Hun ble aldri gift og bygget opp sitt rennomme på egen hånd. Anna Bertheussen ble både en foregangskvinne og en rollemodell for andre av byens kvinner. En byste eller en statue av henne i bybildet er absolutt på sin plass.

En annen kvinne som var sentral i bybildet helt frem til vår tid var Helga Lind. Hun var av gammel harstadslekt og oppvokst i Indre Fjordgata, i den såkalte «Lindfjæra». Helga jobbet i butikk fra hun var ungdom av og overtok i 1903 forretningen til Knut Sæue. I 1905 kjøpte hun den nybygde gården til Leonard Nilsen i Strandgata 1 og flyttet sin forretning dit. Gården ble senere kjent som Helga Lindgården. Noen har også valgt å bruke navnet Alstadgården, siden Helga ble gift Alstad. Helga Linds sentrale plass i Harstads næringsliv kommer klart til syne under den store Harstadmessa i 1911 da Helga Lind var en av fire dommere i kategorien «Industri».

To gjestfrie damer som var svært sentrale for besøkende i Harstad, bør også nevnes. Solveig Johanne Budahl ble født i Budalen Vesterålen i 1903. Hun åpnet i 1938 Budahls Pensjonat & cafe i Rikard Kaarbos plass 4, i andre etasje i Hoelgården. Hun tok på seg mange store arrangement i kombinasjon med stevner og jubileer. Hun huskes som idérik, gjestfri, imøtekommende og svært serviceinnstilt.

Den andre var ekte harstadjente, Bergljot Trolie født i 1887. Hun var en fremragende forretningskvinne, politiker og hotelleier, og en viktig del av fremveksten av Harstad by. Hun hadde handelsutdannelse og startet Harstad Drogeriforretning i leide lokaler i Torvet 1. Året etter kjøpte hun forretningsgården i Strandgata 5 og flyttet butikken dit. Hun ble tidlig med i Harstad Handelsstands Forening og tok initiativet til å skaffe foreningen eget hus. I 1939 kjøpte hun Grand Hotell av Alfred Larsen. Etter en stor brann ble hotellet bygd opp på nytt i betong og utvidet på starten av 50-tallet. Bergljot var også med å starte Harstad Turistforening (Harstad Turlag). Hun var politisk aktiv og startet Harstad Høyre-kvinners forening, sammen med Aasta Rasmussen Kristiansen. Bergljot satt både i bystyret og i skolestyret.

Det mangler ikke på kvinnelige lokale gründere som i lang tid preget sentrum. Johanna Ursin, Mathilde Stangnes Holte, J. Istads, Johanne Lund, Maja Kanstad og Froken Graadahl var noen av de største med forretning i sentrum. Harstaddamer har ikke vært redd for å satse og vil bli husket for sin service og tilbud til byen.

Et litterært talent fra Breivika

Mange regner forfatter Regine Normann som Boværing, men sannheten er at hun trådde sine barndomsår i Breivika sør for Harstad. Regine var en av Norges mest kjente forfattere på starten av 1900-tallet. Allerede på slutten av 1800-tallet reiste denne fiskerbondekvinnen alene til Oslo for å ta seg en utdannelse. Hun skaffet seg to karrierer, som lærer og forfatter. Hun var en engasjert kvinne med mange

I en omfattende artikkel «Nybrottsmann og båtbygger i Kilbotn» tar Mikael Myrland for seg livsløpet til sin farfar Mikal Andreas Mikalsen født i 1885.. Farfaren var en nevenyttig arbeidskraum og «pellementmaker» med praktiske ferdigheter og stå- på-humør. Han førte opp eget hus, ¸dyrka opp nye områder og bygde redskaper og båter. Historien om Mikal Andreas er et grundig historisk sveip over miljø og sosialøkonomiske forhold knappe to generasjoner siden..

Bjørn Hall – Hofsø
Redaktør